

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Asiantuntijakuuleminen 28.1.2021

VN/1221/2021

27.1.2021

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle – Suomen kestävän kasvun ohjelma

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle – Suomen kestävän kasvun ohjelman johdannossa todetaan: ”Ohjelman sisältämät uudistukset ja investoinnit vauhdittavat ilmastonmuutoksen torjuntaa, vahvistavat tuottavuutta ja talouden kasvupotentiaalia sekä nopeuttavat tarpeellisia rakennemuutoksia työllisyysasteen nostamiseksi sekä tuotannon ja kulutuksen saattamiseksi kestäväälle perustalle.”

Ilmastonmuutoksen torjumisesta, taloudesta ja kuluttamisesta sekä työelämästä puhuttaessa on tärkeää huomioida päätösten vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon. Nämä ovat kaikki yhteiskunnan alueita, jotka tällä hetkellä ovat eri tavoin voimakkaan sukupuolittuneita. Ilman tarkkaa sukupulivaikutusten arviointia ja toisaalta mahdollisten taloudellisten investointien sukupuolitietoista budjetointia, riskeerataan uusintaa tai jopa syventää epätasa-arvoisia rakenteita. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiinnittääkin huomiota siihen, että selonteossa sukupuoli näkyy eksplisiittisesti ainoastaan sivulla 47, maahanmuuttajanaisten kotouttamisen yhteydessä.

Maahanmuuttajanaisten kotouttamiseen liittyy erityiskysymyksiä, jotka on tärkeää tunnistaa. Kestävän kasvun ohjelma pääsisi kuitenkin lähemmäksi esitettyjä tavoitteita, kun koko ohjelmalle tehtäisiin sukupuolivaikutusten arviointi. TANE ottaa lausunnossaan esiin joitakin esimerkkejä kestävän kasvun ohjelman teemojen sukupuolittuneisuudesta.

Painopiste 1: Koulutuksella ja tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle

Koulutusvalinnat ovat Suomessa vahvasti sukupuolittuneet. Sekä yksilö että yhteiskunta menettävät jos nuoret eivät koe voivansa valita aloja, jotka heitä kiinnostavat.

Suomessa ollaan jäämässä jälkeen tutkimus- ja innovaatiotoiminnan tasa-arvokehityksessä verrattuna muuhun Eurooppaan.

- Tasa-arvokehityksen hitaus koskee erityisesti yksityisen sektorin innovaatiotoimintaa. Suomessa naisten osuus yksityisen sektorin tutkijoista on eurooppalaisittain erittäin pieni, vain 17%. Yliopistoissa ja julkisella sektorilla tilanne on parempi ja naisten osuus tutkijoista on noin 45%.
- Verrattuna miehiin naisten eteneminen akateemisilla tutkijanurilla sekä patenttien ja julkaisujen tuottamisessa edistyy hitaasti. Lisäksi alojen välillä on edelleen suuria eroja, ja varsinkin tietyt tekniikan alat ovat pysyneet hyvin miesvaltaisina. Vaikka naisia on tullut tekniikan aloille, naisprofessoreiden osuus on pysynyt alhaisena Suomessa, noin kymmenessä prosentissa.

Painopiste 4: Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta nostaa esiin digitalisaatioon liittyviä sukupuolinäkökulmia, jotka on syytä huomioida jatkotyöskentelyssä. Näitä ovat muun muassa:

1. Palvelujen saatavuus: digitalisaation vaikutukset ikäihmisiin, erityisesti yksineläviin naisiin
2. Sukupuolittuneet vaikutukset työelämään: teknologia-alan investointien ja toisaalta digitalisaatiosta johtuvien työelämään kohdistuvien sukupuolittuneiden vaikutusten seuraaminen ja riittävät toimenpiteet (mm. katoavat/voimakkaasti vähenevät työtehtävät)
3. Vaikutukset sukupuolistereotyyppioihin: Vallitsevien epätasa-arvoisten ja sukupuolittuneiden rakenteiden huomioiminen algoritmien ja tekoälyn kehityksessä. Kehittäjien moninaisuuden huomioiminen

1) Palvelujen saatavuus

”Digitaaliset palvelut mahdollistavat kansalaisten ja yritysten asioinnin ajasta ja paikasta riippumatta ja ovat tulevaisuudessa ensisijainen tapa asioida julkisissa palveluissa.”

Lisääntynyt digitalisoituminen tuo mukanaan monia positiivisia asioita. Digitalisaatio voi muun muassa luoda joustavuutta työn ja perheen yhdistämiseen lisäämällä työajan joustoa sekä etätömahdollisuuksia. Digitalisaatioon liittyy kuitenkin myös monia haasteita sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, kuten Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE:kin on todennut julkaisussaan ”Sukupuolten tasa-arvo ja digitalisaatio Euroopan unionissa” vuonna 2018 (EIGE 2018).

Kuten selonteossa todetaan, on tuleva sote- ja pelastustoimen uudistus mittaluokaltaan Suomen suurimpia tietojärjestelmien ja tiedonhallinnan muutoshankkeita. Siltä osin, kun sote-uudistuksessa puhutaan käyttäjille suunnattujen palveluiden digitalisoinnista, on niiden osalta tärkeää huomioida kaikenlaiset käyttäjäryhmät. Tämä koskee myös painopisteen 6 sote-palveluiden saatavuuden vahvistamista. **Tasa-arvoasiain neuvottelukunta nostaa esiin iäkkäät, erityisesti yksin asuvat iäkkäät naiset, joiden pääsy palveluiden äärelle saattaa heikentyä nopeasti etenevän digitalisoitumisen myötä.**

Valtaosa iäkkäistä yksinasuvista henkilöistä Suomessa on naisia. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 yli 75-vuotiaista naisista yksin asui 59 prosenttia, kun miehistä yksinasuvia on ikäryhmässä 29 prosenttia. Yksin asuessa avun saaminen palvelujen käyttöön saattaa olla vaikeaa tai tukea saa vain ajoittain.

TANE korostaa, että iäkkäiden henkilöiden palveluiden saatavuus on tärkeää varmistaa. Sama koskee kaikkia, joille digitaalisten palveluiden käyttö voi olla erityisen haastavaa, esimerkiksi kielitaidon, vamman tai taloudellisen tilanteen takia. Saatavuus on tärkeää myös silloin, kun puhutaan ensisijaisesti ammattilaisten käyttöön tulevista tietojärjestelmistä, joiden tietoihin asiakkailta kuitenkin halutessaan on oikeus päästä.

2) Sukupuolittuneet vaikutukset työelämään

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta painottaa, että kaikkien investointien osalta on tärkeää tehdä sukupuolivaikutusten arviointi ja huomioida muun muassa investointien vaikutukset työelämään.

Suomessa on poikkeuksellisen segregoituneet työmarkkinat sukupuolten osalta. Segregoituneet työmarkkinat tulee ottaa huomioon myös kehitettäessä painopisteen 5 työmarkkinoiden toimintaa.

Tällä hetkellä naiset ovat aliedustettuina teknologia-alan koulutuksessa, työpaikoilla ja johtotehtävissä. Tasa-arvolain mukaisesti viranomaisten tulee arvioida kaikkea toimintaansa eri sukupuolten näkökulmasta ja luoda toimintatavat tasa-arvon edistämiseksi.

Teknologia-alan investoinnit lisäävät todennäköisesti työllisyyttä alalla. Tasa-arvon edistämismääräysten ja mahdolliset tulevat investoinnit huomioiden, on tärkeä arvioida, kuinka naisten osuutta teknologia-aloilla lisätään. TANE korostaa, että naisten osuuden lisääminen teknologia-aloilla yleisesti ja tekoälyn kehityksessä erityisesti edellyttää aktiivista kannustusta ja sukupuolitietoista opetusta varhaiskasvatuksesta ja peruskoulusta lähtien aina työelämän lisä- ja uudelleenkoulutuksiin.

Samalla kun teknologia-aloihin investoidaan, saattavat toisenlaiset työtehtävät kadota. Suorittavammat toimistotyöt, tiedon kokoaminen ja erilaiset vastaanottotehtävät on mahdollista tulla korvatuksi tekoälyn kehittyessä. Selonteossa nostetaan esiin liiketoiminnan digitalisaatio, jonka myötä useita yritysten talouteen liittyviä kirjanpidollisia tehtäviä voidaan automatisoida. Nämä uudistukset vaikuttavat naisemmistöisiin aloihin, kuten kirjanpidon tai sihteerin- ja toimistotyön ammattilaisiin. Kirjanpidon ja verotuksen opiskelijoista jopa 91 % oli naisia vuonna 2018. Sihteerin ja toimistotyön opiskelijoista 86 % oli naisia samana vuonna.

Sukupuolen mukaan segregoituneilla työmarkkinoilla investointien sukupuolivaikutukset on todella tärkeä arvioida etukäteen ja etupainotteisesti. Näin voidaan luoda suunnitelmat ja tarjota vaihtoehtoja mahdollisesti katoavien tai voimakkaasti muuttuvien ammattien varalta.

3) Vaikutukset sukupuolistereotyyppisiin

Digitaalisten palvelujen ja tekoälyn hyödyntäminen ovat selonteon mukaan osa painospisteen panoksia.

Tekoälyn käytön lisääntymisen osalta on todettu riskejä tyttöjen, naisten ja vähemmistöjen kannalta. Esimerkiksi koneoppimiseen pohjaavat algoritmit, ovat usein ohjelmoituja kritiikittä oppimaan ja omaksumaan hyödyntämiään datamassoja. Ellei tätä huomioida kehitysvaiheessa, tekoäly uhkaa ylläpitää ja jopa vahvistaa yhteiskunnallisia epätasa-arvoisia rakenteita sekä

sukupuolistereotyyppioita. Tällä hetkellä naiset ovat aliedustettuina teknologia-alan koulutuksessa, työpaikoilla ja johtotehtävissä. Myös miesten moninaisuutta näillä alueilla tulisi arvioida ja seurata.

TANE muistuttaa, että tekoälyn kehittämisvaiheessa tulisi aktiivisesti tiedostaa kielen linkittyneisyys vallitseviin, usein vahingollisiin sukupuolittuneisiin käsityksiin. Tekoälyjen kehittäjien sukupuolten tasaisesta edustuksesta tulisi tietoisesti pitää huolta ja aktiivisesti pyrkiä lisäämään kehittäjien moninaisuutta. Kehitystyössä olisi huomioitava myös muita merkittäviä tekijöitä, kuten iän, vammaisuuden ja rodullistamisen vaikutukset. Tärkeää on myös huomioida sukupuolen moninaisuus.

Lähde:

[EIGE 2018](#)

[Tilastokeskus](#)

Painopiste 5: Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen

Sukupuolten työllisyysasteet olivat melko lähellä toisiaan vielä vuonna 2019, Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan naisilla 71,8 prosenttia ja miehillä 73,3 prosenttia (2019, 15–64-vuotiaat). Kuten selonteossakin todetaan, on koronakriisi heikentänyt huomattavasti työllisyystilannetta Suomessa.

Kun kehitetään pohjoismaista työvoimapalvelumallia, tulee työllisyyttä ja työttömyyttä tarkastella sukupuolittain sekä kehittää toimenpiteitä sukupuolitietoisesti.

Lokakuussa 2020 työttömiä oli 203 000, mikä oli 34 000 enemmän kuin vuotta aiemmin.

Työttömien naisten määrä kasvoi 22 000 ja työttömien miesten määrä 12 000 henkilöllä vuoden takaiseen verrattuna.

Koronan vaikutukset ovat kohdistuneen erityisesti nuoriin ja naisiin sekä työntekijäasemassa olevien työllisyyteen.

Vuoden 2020 kolmannella neljänneksellä palkansaajia oli 37 000 vähemmän kuin vuotta aiemmin ja näistä 31 000 oli 15–24-vuotiaita. Yrittäjien määrä väheni 12 000 henkilöllä, joista 11 000 oli naisia ja 9 000 yksinyrittäjiä.

Lokakuussa työllisten määrä väheni 26 000 henkilöllä vuoden takaiseen verrattuna. Etenkin naisten, 15–24-vuotiaiden sekä osa-aikaista ja määräaikaista työtä tekevien palkansaajien määrä

väheni. Sen sijaan yrittäjien ja kokoaikatyötä tekevien miesten määrä kasvoi vuoden 2019 lokakuuhun verrattuna.

Lähde:

[Tilastokeskus](#)

Koronakriisi on vähentänyt etenkin nuorten naisten työllisyyttä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että koronakriisin työllisyysvaikutuksia tulee tarkastella sukupuolen mukaan ja suunnata toimenpiteet tehdyn analyysin pohjalta.

Nuorten naisten heikentynettä asemaa koronakriisissä selittää rajoitusten kohdistuminen naisvaltaisille palvelualueille. Koronakriisi tuo näin esiin monet sukupuolten tasa-arvon ongelmakohtat: sukupuolen mukaan jakautuneet työmarkkinat, joissa naisten työt kasaantuvat heikomman palkkatason julkiselle sektorille ja yksityiselle palvelusektorille, joilla myös työsuhteet ja työolot ovat heikommat.

Toisaalta koronakriisi teki naisenemmistöisen työn arvon näkyväksi ja haastoi ajatusta julkisesta sektorista kulueränä. Kriittisiksi aloiksi ja tehtäviksi luettavien lista on monimuotoinen, se sisältää aloja julkisen sektorin terveydenhuollosta, varhaiskasvatuksesta, koulutuksesta ja turvallisuudesta palvelusektorin ravintola-alaan, kauppaan, liikenteeseen ja siivoukseen. Useita näistä aloista yhdistää seuraavat seikat: alat ovat naisenemmistöisiä ja alat ovat matalapalkkaisia, joko absoluuttisesti tai suhteessa työn vaativuuteen.

Kriisi on tuonut näkyväksi monia yhteiskuntamme kannalta välttämättömiä töitä. Globaalissa pandemiassa tällaiseksi on osoittautunut esimerkiksi terveydenhuolto, jonka piirissä tehtävä työ on koronan aikana keskeistä ja joka on ollut keskiössä koronaa vastaan taisteltaessa.

Sairastuneiden elämä on terveydenhuollon henkilöstön käsissä. Keskeiseen rooliin nousivat myös opettajat, jotka työskentelivät saadakseen etäopetuksen toimimaan poikkeustilanteessa, sekä varhaiskasvatuksen ammattilaiset, joiden ansiosta päiväkotien ovet voitiin pitää auki ja kriittisten alojen työntekijät saattoivat käydä töissä.

Tehyn kyselytutkimuksen mukaan lähes 90 prosenttia sairaanhoitajista harkitsee alan vaihtoa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta onkin huolissaan siitä, miten tulevista kriiseistä selviydytään, jos meillä ei ole riittävästi kriittisten alojen työntekijöitä. Tämä liittyy myös painopisteen 6 tavoitteiden saavuttamiseen.

6. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuuden vahvistaminen ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiinnittää huomion iäkkäisiin, erityisesti yksin asuviin iäkkäisiin naisiin, joiden pääsy palveluiden äärelle saattaa heikentyä nopeasti etenevän digitalisoitumisen myötä. (Edellä painopisteessä 4 tarkemmin.)

TANE korostaa, että iäkkäiden henkilöiden palveluiden saatavuus on tärkeää varmistaa.

Kestävän kasvun selonteossa todetaan, että Covid-19-kriisin seurauksena eriarvoistuminen on Suomessa lisääntynyt.

Sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeiset terveys-, varhaiskasvatus- ja hoivapalvelut on turvattava myös kriisien aikana. Tulee varmistaa, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneille on tarjolla apua ja tukipalveluita myös poikkeusoloissa. Kestävä kasvu edellyttää elvytystoimien suuntaamista myös naisvaltaisille aloille ja sosiaaliseen infrastruktuuriin.

Kriisit, myös koronakriisi korostaa sukupuolivaikutusten arvioinnin tärkeyttä, tasa-arvotietoisen budjetoinnin kehittämisen merkitystä sekä sukupuolten tasa-arvon edistämisen nostamista yhteiskunnallisen päätöksenteon keskiöön.

Terveydelliset, taloudelliset ja muut globaalit kriisit ovat myös tasa-arvon kriisejä: ne syventävät olemassa olevaa eriarvoisuutta ja tuottavat uudenlaisia eriarvoisuuden muotoja. Koronakriisi on koetellut eniten heikoimmassa asemassa olevia.

Lue:

[THL: Korona ja sukupuoli](#)

[TANE: Useita sukupuolten tasa-arvoon liittyviä toimenpide-ehdotuksia tuoreessa raportissa koronakriisin jälkihoidosta Suomessa](#)

Pääsihteeri

Hannele Varsa

Postiosoite PL 33, 00023 Valtioneuvosto

Puhelin 0295 16001 / vaihde

www.tane.fi

facebook.com/tasaarvo